
¶ Søren Schou. *Og andre forfattere. Danske fiktionsprosa 1945-60*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2001, 214 s. [inkl. bibl. & reg.] ISBN 87-7867-164-7.

Den faglige debat om litteraturhistoriske selektionsprocesser og kanondannelse har i nyere tid affødt en række markante udgivelser, såvel teoretiske studier, punktnedslag i perioder, litterære 'skæbnestudier' i enkeltstående forfatterskaber som nye tiltag af mere encyklopædisk art. Idémæssigt er nærværende bog en blanding af de tre førstnævnte fremgangsmåder og stofområder. Hovedparten af *Og andre forfattere* består således af værkanalyser og et par mere udførlige receptionshistoriske stikprøver undervejs, mens bogen afsluttes med et kapitel hvori Søren Schou fremlægger sine mere principelle og teoretiske overvejelser m.h.t. kanonbegrebet samt sine synspunkter vedrørende den litterære tidsånd i årene 1945-60.

Begrundelsen for bogens ret brogede indhold fremgår utvetydigt af bogens forord, i hvilket Schou forklarer at der har ligget en toleddet motivation bag *Og andre forfattere*. For det første sigter han mod at forhindre at en række danske forfattere, hvis værker udkom i de først femten efterkrigsår, endegyldigt går i glemmebogen. Og for at nå dette mål må Schou nødvendigvis udfordre, afmontere og justere visse litteraturhistoriske (fejl)vurderinger m.h.t. perioden, enkelte værker og visse forfatterskaber. Søren Schous anden målsætning er at undersøge om der kan drages mere almene konklusioner angående litteraturhistoriske selektionsmekanismer på baggrund af disse punktnedslag.

Sådanne projekter er imidlertid yderst sjældent mere end velmente – men forgæves – forsøg på at ændre den litteraturhistoriske damptromles ufravigelige kurs. Men Søren Schou viser ikke bare hovmod ved at stille en række litteraturhistoriske vaneforestillinger og myter på prøve, han har

også en del interessante kort på hånden.

Det dominerende litteraturhistoriske syn på årene 1945-60 – *Heretica*-lyrikkens stormagtsdage – er som bekendt at periodens prosa var en hendøende, anæmisk epigonlitteratur. Ifølge denne opfattelse var det først 60'ernes eksperimenterende “sære” prosamodernister der vækkede prosaen af dens tornerosesøvn. Datidens mest betydningsfulde og etablerede prosaister var Karen Blixen, H.C. Branner og Martin A. Hansen, hvis litteraturhistoriske betydning Søren Schou dog ikke anfægter. Han stiller derimod skarpt på tidens rige underskov af yngre prosaforfattere der i vid udstrækning er gået i glemme. Det er disse litteraturhistoriske tabere *Og andre forfattere* drager frem: Leif E. Christensen, Svend Aage Clausen, Finn Gerdes, Sonja Hauberg, Aksel Heltoft, Eiler Jørgensen, Hans Jørgen Lembourn, Kelvin Lindemann, Viggo F. Møller, Ester Nagel, Giuseppe Scocozza og Jørgen Ulrich. Derudover inddrager Schou nogle forfattere der ikke er bortglemte, men hvis eksperimenterende prosaværker fra perioden er kommet til at stå i slagskyggen af resten af deres senere forfatterskab. Det drejer sig om: Jørgen Nash, Hans Lyngby Jepsen, Ole Sarvig, Erik Aalbæk Jensen, Ivan Malinovski og Carl Bang. Det de har tilfælles, er at de forsøgte at forny prosaen på baggrund af de samme kulturelle krisefornemmelser som Hereticanerne tog udgangspunkt i. Men tilsyneladende var disse prosaisters bestræbelser – i det mindste retrospektivt set – litteraturhistorisk langt mindre vedvarende end lyrikernes:

Nogle afsøgte kunstneriske muligheder, som enten ikke blev videreført, eller som andre siden fik æren for. Andre skrev i dyb isolation, uden forbindelse med samtidens litterære miljøer. Atter andre opgav tidligt forfatterkarrieren eller orienterede sig efterhånden i mere traditionelle retninger og huskes primært for den sene del af deres produktion. Og endelig blev nogle misforstået af deres samtid eller eftertid, eller blev udgrænset i kunstnergenerationernes indbyrdes

opgør. (s. 10)

Man kan spørge sig selv om ovenstående opremsning af individuelle forhold egentlig ikke er et fingerpeg om at det rent faktisk er en umulig opgave at udpege generelle mekanismer i de (fejlslagne) kanoniseringsforløb? Især når analysen for det meste bevæger sig på mikroniveauet (dvs. teksterne), i stedet for at tage hensyn til det litterære system i bredere forstand. Men en ren litteratursociologisk fremgangsmåde ville stride imod en anden af Søren Schous målsætninger, nemlig at han også vil forholde sig til teksternes litterære kvaliteter. Ideen er at han vil være vis på at de glemte forfatteres beklagelige skæbne ikke skyldes deres ringe(re) kunstneriske kvaliteter.

De blandede og delvis divergerende metodiske udgangspunkter bevirker at *Og andre forfatteres* komposition er lidt rodet, hvilket dog i et vist omfang opvejes af Schous store ildhu, præcise tolkninger og levende fremstillingsevne. Teksten er tilrettelagt omkring temaer der bl.a. gør at omtalen af visse forfattere er spredt over flere kapitler. Dette indebærer også – og stik imod Schous øjemed – at f.eks. den centrale betydning af 'det mytiske' i en stribe af de behandlede forfatterskaber kommer til at stå spredt omkring i bogen. Det er beklageligt, idet netop (samtid)smyten ser ud til at være et fællestræk hos disse forfattere og tillige et betydningsfuldt omdrejningspunkt for dem og den næste forfattergeneration med 'mytomanen' Villy Sørensen i spidsen. Spørgsmålet er derfor om det brud der efter sigende skete omkring 1960, egentlig var så markant? Var der ikke snarere tale om et *æstetisk* kontinuum, hvilket bl.a. den mytiske fortællings ubrudte vitalitet kunne være et bevis på?

Det er klart at Søren Schou er ude i et 'missionerende' ærinde og at han derfor af og til må trække konturerne rigeligt kraftigt op. Så håndfast som han f.eks. fremstiller eftertidens mangel på lydhørhed over for periodens prosalitteratur forholder det sig heldigvis næppe. Næsten samtlige 'glemte' forfattere hos Schou er med i nyere

litteraturhistoriske standardværker, såsom det af John Chr. Jørgensen redigerede *Danske Forfatterleksikon* (2001) og Anne-Marie Mais efterskrift til bind to af *Danske digtere i det 20. århundrede* (2001). Men det væsentligste for Søren Schou er egentlig spørgsmålet om kvalitetens tilsyneladende underordnede rolle i kanoniseringsforløbet: hvorfor overlevede Peter Seebergs forfatterskab, mens Leif E. Christensens samtidige værker gik lige lukket i glemmebogen? Eller som Schou formulerer det:

det [er] vanskeligt at fatte, at det kun er *Bipersonerne*, der huskes, for *Træslottet* er ud fra flere æstetiske kriterier – inklusive det originalitetskriterium, som modernistgenerationen selv lagde stor vægt på – en langt bedre roman. (s. 200)

I et meget interessant afsnit – som kunne have været bogens metodiske ledetråd – kortlægger Søren Schou efterkrigsårenes danske litterære marked. Ved hjælp af stikprøver i tidsrummets bestsellerlister belyses publikummets præferencer, og den danske prosas påvirkning af udenlandske, især amerikanske, litterære trends diskuteres. En anden lille litteratursociologisk digression handler om Finn Gerdes radiroman *Det gule bus* (1953) og radioromangenren som sådan. Afsnittet er meget interessant og netop denne genres særlige litteraturhistoriske rolle gør egentlig krav på en mere omfattende behandling.

Derimod er omtalen af Aalbæk Jensens debutroman *Dommen* (1949) – der betegnes som en dansk 'roman noir' – præcis og inspirerende. Og i den forbindelse kommer Søren Schou med et par ganske spændende iagttagelser, bl.a. at sommerhuset er en tids-typisk litterær lokalitet (jfr. s. 116). I øvrigt forekommer en Bakhtin-inspireret læsning (med udgangspunkt i kronotopebegrebet) mig særlig oplagt i forbindelse med dette temakompleks. En tilsvarende læsning kunne også have givet afkast i bogens femte kapitel som handler om tiden og tidseksperimenter;

et tema der har sit udspring i periodens markante interesse for okkulte og irrationelle foreteelser hvilke Schou indfanger under overskriften 'den fjerde dimension'. I den anledning plæderer han i øvrigt udførligt for æresoprejsning til den litterære desperado Jørgen Ulrich.

Ligeledes spændende er Søren Schous kortlæggelse af 1940'ernes og 50'ernes kulturdebat, især konformisme-debatten med Hans Jørgen Lembourn og Elsa Gress som debattens to mest fremstående kombattanter.

Bogens sidste, opsummerende og teoretisk reflekterende, kapitel hedder 'Husket og glemt. Efterkrigsprosaen og den litterære kanon', men overskriften lover mere end den kan bære. Schous hovedkonklusion er at eftertidens opfattelse af tidsrummet 1945-60 som en litterær 'pauseperiode' er misvisende. En af årsagerne til denne vrangforestilling er – ifølge Schou – Torben Brostrøms skelsættende essay 'Det umådelige mådehold' fra *Vindrosen* (1: 1959) der tillige knæsatte et overordnet historiesyn:

der med bakspejlseffekt og ud fra de skematiske kontrasters princip karakteriserede 50'ernes kulturliv som begivenhedsfattigt, indadvendt eller, med det mest dræbende af alle prædikater: "pænt". (s. 199-200)

Om ikke andet, så dementerer *Og andre forfattere* i det mindste at efterkrigsårene var kendetegnet af frygten for det litterære eksperiment, og at den moderne danske fiktionsprosa først trådte sine barnesko omkring 1960.

Selvom lyrikken – i eftertidens øjne – blev den dominerende genre i årene efter anden verdenskrig, blev prosaens aktuelle 'episke' krise og (mulige) fremtidsperspektiver flittigt diskuteret, ikke mindst i kredsen omkring tidsskriftet *Heretica*. Blandt andre Martin A. Hansen, Erik Aalbæk Jensen og Tage Skou-Hansen deltog flittigt i debatten. Søren Schou fremhæver eftertrykkeligt at der faktisk blev skrevet en del romaner og – ikke mindst – noveller

i perioden, og han slår fast: “[r]ealismen blev ikke afskediget, men suppleret med andre kunstneriske impulser” (s. 39). En af Schous pointer er nemlig at tidens prosaister i høj grad var fælles om at eksperimentere med vidt forskellige udtryksformer, og at der opstod et forholdsvis stort antal hybride prosaværker. I forbindelse med enkelte værker af Sonja Hauberg, Finn Gerdes og Ivan Malinovski påpeger Søren Schou ikke blot værkernes slægtskab med f.eks. Villy Sørensens *Sære historier* (1953), men også at disse forfattere foretog mindst lige så radikale kunstneriske eksperimenter som de senere prosamodernister. Forskellen er at de førstnævnte ikke dannede skole eller tilvejebragte et litterært paradigmeskift hvilket lykkedes for de ‘sære’ modernister Villy Sørensen, Peter Seeberg, Klaus Rifbjerg, m.fl. Desuden var der hos efterkrigsforfatterne en iøjnefaldende interesse for såvel satiren, som fantastisk-realistiske og surrealistiske fortælleformer. Og Søren Schous nuancerede konklusion er da også at “den realistiske tradition [...] har undergået lige så voldsomme forandringer som den modernistiske, er i det hele taget en upåagtet kendsgerning” (s. 195).

Kanonisering indebærer at der vælges og vrages mellem værker og forfatterskaber. Men Schou påpeger at det inden for litteraturen – i modsætning til musikken – kun sker yderst sjældent at en oversat eller nedprioriteret tekst eller forfatter bliver genoplivet. Ernesto Dalgas og Albert Dam er blandt de ganske få undtagelser. Søren Schou minder os om at den litterære kanon egentlig også burde være under konstant revision, og derfor lægger han et godt ord ind for bl.a. Leif E. Christensens forfatterskab, en af bogens røde tråde og mest slående eksempler.¹

¹ Christensen debuterede med novellesamlingen *Tyven i Tjørnsted* (1951) der ifølge Søren Schou “ubestrideligt [er] det mest velanmeldte prosaværk af en debutant fra årene omkring 1950” (s. 70). I 1960’erne begyndte Christensen at skrive “romaner i et formsprog, der var mere avanceret end fx. Panduros og Rifbjergs og pegede frem mod Svend Åge Madsen” (s. 87).

Det er interessant at se at Søren Schou i sin tidligere bog, *Dansk realisme 1960-75* (1976), ligeledes fokuserede på litteraturhistoriske lakuner, nemlig nyrealismen og dokumentarlitteraturen. *Dansk realisme* var en skelsættende studie der for undertegnede var anledningen til at beskæftige mig indgående med Poul Vads mere eller mindre oversete forfatterskab. *Dansk realisme 1960-75* havde dog også et par skavanker, bl.a. det diskutabile realismebegreb forfatteren opererede med. I *Og andre forfattere* defineres realismen i grunden aldrig, og det tætteste Søren Schou kommer på en begrebsafklaring er i kapitel otte hvor han omtaler short story-genren.

Alt i alt er *Og andre forfattere* en inspirerende og kærkommen bog der lægger op til en del korrektioner og nuanceringer i vores gængse syn på litteraturen fra årene umiddelbart efter anden verdenskrig. For de forhåbentlig mange studerende og andet godtfolk der får lyst til at læse de tekster Søren Schou tager op til nyvurdering, er det godt at vide at mange af de omtalte værker kan anskaffes for næsten ingen penge. Leif E. Christensen & Co plejer jo at fylde godt på bordene når der er hollandsk bogudsalg, f.eks. i Helligåndskirken i København. Hvem ved hvor længe det varer, nu hvor vi har Søren Schous bog som købevejledning.

Henk van der Liet, Universiteit van Amsterdam